

Gespreksnotitie rondetafelgesprek Positie van gemeenteraadsleden, werkdruk en ondersteuning d.d. 8 maart 2018. Tweede Kamercommissie Binnenlandse Zaken

Julien van Ostaaijen, universitair docent Bestuurskunde Tilburg University en wetenschappelijk adviseur ProDemos: Huis voor democratie en rechtsstaat (voorheen tevens werkzaam als plaatsvervangend griffier)

Het raadslidmaatschap is een geweldige functie, maar tegelijkertijd staat het onder druk. Allerlei analyses zijn er al verschenen over de oorzaken en oplossingen.

Tijdsbesteding en vergoeding zijn niet de grote (onoplosbare) problemen

Het raadslidmaatschap kost gemiddeld ongeveer twee werkdagen. Dat is m.i. geen onredelijke of zware tijdsbesteding. Het verschil in vergoeding - in grote gemeenten is de tijdsbesteding twee keer zo groot als in kleine gemeenten, maar de vergoeding is negen keer zo groot - is vrij eenvoudig op te lossen. Ook sluit ik me aan bij het pleidooi voor 'levensloopverlof', het recht om maximaal twee termijnen een politiek ambt te vervullen.¹ Mensen krijgen dan door de overheid betaald wat ze naar verwachting aan inkomsten mislopen, bijvoorbeeld door te kijken naar hun laatste of gemiddelde salaris/uitkering.

Grote afstand tot de samenleving is het echte probleem

Het grote probleem met het raadslidmaatschap is de onaantrekkelijkheid ervan. Nederlanders associëren het raadslidmaatschap met 'gekonkel, achterkamers en eigenbelang'.² En terwijl het lokale niveau steeds meer taken krijgt, geven inwoners aan dat het lokale niveau steeds irrelevanter wordt. Ook op andere terreinen loopt het lokale niveau achter op het 'landelijke':³

Opvattingen van Nederlanders over het lokale en het nationale (in percentages)

	Lokaal	Nationaal
Gehechtheid aan gemeente/land	71	84
Volgen van lokaal/nationaal nieuws	60	82
Interesse in lokale/nationale politiek	40	63
Weten naar eigen zeggen wat er in de gemeenteraad / Tweede Kamer speelt	45	68
Praten met vrienden over plaatselijke/nationale aangelegenheden	23	43
Beslissingen op dat bestuursniveau hebben veel invloed op dagelijks leven	17	n.b.
Opkomst bij verkiezingen (gemiddelde afgelopen drie verkiezingen)	55	77

Gemeenteraden zijn teveel 'systeemwereld' en teveel 'Den Haag'

De onaantrekkelijkheid van het raadslidmaatschap heeft mijns inziens minstens twee redenen. Als eerste is dat veel raadsleden vooral met bestuurlijk werk bezig zijn (lezen, vergaderen, het 'politiek spel' spelen). 'Goede' raadsleden zijn dan raadsleden die het spel in het gemeentehuis goed weten te spelen en niet noodzakelijk degene die buiten de raadszaal de verbinding met de lokale samenleving weten te leggen. Als tweede is er op lokaal niveau te weinig besef dat niet het uitvergroten van

¹ Raad voor het openbaar bestuur (2016) 15,9 uur. *De verbindende rol van het raadslid in een vitale democratie*. Den Haag: Raad voor het openbaar bestuur.

² Denters, B. (2012) A dirty job that needs to be done! De rol van het raadslid in de ogen van Nederlandse burgers. *Bestuurswetenschappen*, (3), 14-30.

³ Van Ostaaijen, J.J.C. (2018) *Tussen eerste overheid en tweederangsdemocratie. Het functioneren van de lokale democratie in Nederland*. Den Haag: Boom Uitgeverij.

verschillen, maar het 'gezamenlijk de schouders eronder' beter past bij de minder ideologisch getinte lokale politiek. Gemeenteraadsleden zouden veel meer samenwerking met elkaar moeten zoeken (ook als fracties) wat taakverdeling beter mogelijk maakt en werkvreugde vergroot. Dat geldt ook voor regionale verbanden waar zeker in informele samenwerking veel te verbeteren valt.

Bovendien: te weinig verbinding met de leefwereld van inwoners

Meer dan de helft van de Nederlanders meent dat je met verschillende vormen van burgerparticipatie weinig tot niets bereikt. Ook dat mogen lokale politici zich aantrekken. Gemeenten hebben veel goede voornemens voor het betrekken van inwoners bij beleid en het ruimte laten voor eigen initiatieven van inwoners. In de praktijk blijft het vaak bij het mee laten denken en adviseren. Het faciliteren van eigen initiatief van inwoners staat in de kinderschoenen.

Oplossing: geen (opgelegde) structuurwijziging, maar stimuleer anders functioneren politici

De neiging van veel landelijke politici is om problemen in de lokale democratie aan te pakken met grote ingrepen of wetswijzigingen. Het effect daarvan is waarschijnlijk beperkt.⁴ In plaats daarvan: respecteer en stimuleer lokale autonomie en houd als landelijke overheid/politiek afstand.

Een tijd terug werden Kamervragen gesteld over de - in de ogen van enkele Kamerleden - te omvangrijke gemeentelijke inhuur van externen. Daarop gaf de minister een opvallend antwoord. Wat hij zei? Dat externe inhuur een zaak van de gemeenten zelf is en het dus aan de gemeenteraad is hierover te oordelen.⁵

Wat wel moet gebeuren, is het vergroten van kennis in de lokale samenleving over de lokale democratie, bijvoorbeeld via onderwijs, zodat de samenleving weer meer betrokken raakt, en het stimuleren van de volgende zaken: ⁶

- **Burgerparticipatie**
Lokale politici en ambtenaren moeten de lokale samenleving meer echte zeggenschap geven over het gemeentelijk beleid en bestuur. Daag als politicus de samenleving uit om aan de lokale democratie mee te doen en doe er vervolgens alles aan om te voorkomen dat inwoners gedesillusioneerd afhaken. Ook politieke partijen zouden (meer) invloed aan de lokale samenleving over moeten dragen, bijvoorbeeld door het vaker werven van wethouderskandidaten onder niet-partijleden.
- **Tegenmacht**
In de media waren afgelopen jaren opvallende zaken met betrekking tot integriteit en tegenmacht (Roermond, Brunssum). Maar er zijn ook slechte voorbeelden die de (landelijke) media niet halen. Vergroot daarom de kennis bij (lokale) politici over het belang van en het stimuleren van tegenmacht. En steun concrete vormen van tegenmacht, zoals goed functionerende en onafhankelijke rekenkamers en lokale en regionale media, bijvoorbeeld door landelijke of regionale fondsen.
- **Binnengemeentelijk bestuur**
Raadsleden, bestuurders en ambtenaren hebben moeite te weten wat er in alle wijken en straten speelt. Denk daarom als lokaal bestuur na over het invoeren van een vorm van binnengemeentelijk bestuur dat bij de gemeente past, bijvoorbeeld wijk- of dorpsraden. En ondersteun ambtenaren die op straat een sleutelpositie innemen tussen 'gewone' mensen en het bestuur.
- **Kennis en onderzoek**
Gemeenten hebben afgelopen jaren bezuinigd op hun onderzoeksafdelingen. En onderzoek wat wel beschikbaar is, blijkt nauwelijks een rol te spelen in bestuur en beleid. Daarmee missen gemeenten veel kansen voor verbetering van de lokale democratie. Ze zouden lokale besluiten en lokaal beleid daarom veel meer dan nu het geval is af moeten stemmen op wat uit onderzoek wel en niet werkt.

⁴ Idem.

⁵ Idem.

⁶ Idem.